

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

De nasjonale forskningsetiske komiteene
Kongens gate 14
0153 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

15/3525-

02.10.2015

Høringsvar - reviderte forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, og for naturvitenskap og teknologi

Vi viser til høring om reviderte forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, og reviderte forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi. Høringsbrevene er sendt ut hver for seg, men departementet har behandlet endringsforslagene samlet.

Forskningsetiske retningslinjer skal betjene et forskningssystem med ulike behov, et forskersamfunn der antallet forskere er økende og med økende grenseoverskridende samarbeid mellom ulike fagmiljøer. Retningslinjene skal være et verktøy både for forskerne selv og dem som administrerer forskningsarbeidet ved institusjonen. Det er derfor viktig at retningslinjene er brukervennlige, er i samsvar med forskningsetikkloven med tilhørende forskrift, og tar høyde også for tverrfaglig samarbeid.

Det er etter vår vurdering uheldig at normer som er ment å gjelde alle forskere, blir fremstilt på ulike måter. Som et prinsipielt utgangspunkt bør samme budskap formuleres likt i begge retningslinjene. Komiteene bør vurdere hvilke normer som bør gjelde for hele forskersamfunnet, dvs. alle fag. Vi tror at mer omfattende, felles forskningsetiske retningslinjer for alle fagfelt vil bidra til bedre formidling av og opplæring i forskningsetiske normer på tvers av fagområder. Felles retningslinjer vil trolig også være mer hensiktsmessig

både for forskere og for forskningsinstitusjonene, blant annet for utvalg som skal behandle saker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Danmark har så langt vi forstår det gjort dette gjennom sin *Code of Conduct for Research Integrity* som kom i november 2014 (uten at vi her tar stilling til innholdet i uttrykket research integrity).

Departementet vil be om at komiteene i fellesskap vurderer å bygge ut de generelle forskningsetiske retningslinjene med de normene som er felles for alle fagfelt og for alle forskere i Norge. Fagområdene som ligger til NEM bør også kunne omfattes av slike felles retningslinjer. Fagspesifikke retningslinjer (nasjonale og også internasjonale) vil så komme i tillegg.

Uavhengig av synspunktene over om i hovedsak å utarbeide felles retningslinjer, har departementet noen kommentarer til de to utkastene. Vi har merket oss at det er mange overlappende punkter i retningslinjene fra NENT og NESH. Det er viktig at komiteene har et bevisst forhold til hvor det er forskjeller i retningslinjene og hvor det er likheter. Ulikheter bør være begrunnet.

Eksempler på slike områder er:

- Vitenskapelig redelighet i NENTs retningslinjer punkt 4 og NESH' retningslinjer punkt 26. Ingen av retningslinjene viser til eller drøfter definisjonen av vitenskapelig uredelighet i forskningsetikkloven § 5 annet ledd. Forskningsetikkloven gir en ramme for behandling av etikk og redelighet i forskning. Det er viktig å sikre et godt samspill mellom loven og de forskningsetiske retningslinjene. Retningslinjene kunne med fordel tatt utgangspunkt i lovens definisjon av vitenskapelig uredelighet.
 - o NENT punkt 4 viser til at "*uredelighet innebærer en bevisst vilje til å fordreie virkeligheten*" (vår utheving). Det nedre skyldvilkår for vitenskapelig uredelighet etter forskningsetikkloven § 5 annet ledd er derimot **grov uaktsomhet**. Uttrykket *bevisst vilje* tyder på at retningslinjene kun omfatter bevisste handlinger og ikke også grovt uaktsomme. Dette er uheldig.
 - o NESH punkt 26 tar utgangspunkt i at uredelighet dreier seg om brudd på vitenskapens sannhetsstreben. Her brukes uttrykket "*normer for vitenskapelig redelighet*" og "*kravet om vitenskapelig redelighet*". Det er uklart om dette er det samme som "*anerkjente etiske normer*" som er benyttet i forskningsetikkloven § 1, og "*god vitenskapelig praksis*" som brukes i definisjonen av vitenskapelig uredelighet i loven § 5. Dersom de forskningsetiske retningslinjene er ment å vise til de samme redelighetsnormene som ligger til grunn i forskningsetikkloven, mener vi det kan være en fordel om retningslinjene også bruker de samme begrepene som loven.
- Plagiat omtales i NENT punkt 4 og NESH punkt 27. Begge retningslinjene sier noe om innholdet i plagiatbegrepet, men det omtales likevel ulikt. Begge omtaler plagiat som å presentere andres stoff som sitt eget, uten å nevne selvplagiat. Departementet la til grunn i forarbeidene til forskningsetikkloven (Ot.prp. nr. 58 s. 52) at dobbeltpublisering (selvplagiat) kan innebære et plagiat i forskningsetisk forstand. Dette er også lagt til grunn

av Granskingsutvalget i behandlingen av uredelighetssaker. Se Granskingsutvalgets uttalelse av 19. mars 2012 i sak om plagiering i doktoravhandling punkt 4.5 og 5.5 hvor Granskingsutvalget i punkt 5.5 skriver følgende: "*Bevisstheten om såkalt selyplagiat er lite utbredt. Denne sammenblandingen av opphavsrett og forskningsetikk har vi observert i mange sammenhenger. NESH 2006 gjør seg skyldig i det samme, når det der heter (pkt 28) at plagiat er "å stjele stoff fra andre forfatteres og forskeres arbeider".*"

Departementet har videreført dette standpunktet i utkast til revidert forskningsetikklov.

- Beskyttelse av forskningsdeltakere omtales i NENT punkt 11 og 12, og vern av personer i NESH punkt 5 til 18. Her er NESH' retningslinjer langt mer utdypende enn NENTs. Begge bærer preg av å være generelle normer for god forskningsetikk, og ikke fagspesifikke retningslinjer.
- Habilitet omtales i NESH punkt 31, og i NENT punkt 19 og punkt 7 (uten at ordet habilitet brukes). Også her er vårt spørsmål om det er reell ulikhet i innholdet. Er det for eksempel bevisst at forskningsinstitusjonene ikke er nevnt i NESH punkt 31? Vi er videre usikre på hva som ligger i setningen "*Etiske hensyn er ofte videre enn rent juridiske bestemmelser*", særlig siden det tidligere i avsnittet ikke er vist til for eksempel forvaltningslovens regler om habilitet. Etter vår vurdering gir ikke resten av teksten noen forklaring på denne setningen. Når/dersom det skal vises til "juridiske bestemmelser", bør det vurderes om det er nyttig med en referanse til forvaltningsloven eller eventuelt til mer generelle rettsprinsipper.
- Medforfatterskap: NESH punkt 29 og NENT punkt 6 er ganske like i ordlyd, men det er uklart om de også er like i innhold. I den utfyllende teksten viser NESH til Vancouver-konvensjonen og NENT til International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). Det er uklart om dette er en tilsiktet forskjell og om den innebærer noen realitetsforskjell.

Eksemplene over er ikke uttømmende.

NENT har til slutt i utkastet tatt inn et forslag til en vitenskapsed. Dersom forslaget følges opp, bør det også vurderes om en slik tilråding bør gjelde for alle fagområder (dvs. for hele forskersamfunnet).

I NESH' retningslinjer er det vist til Kunnskapsdepartementets standardkontrakt fra 2006. Denne er revidert i 2012 og vi ber om at det blir vist til siste versjon. Se kontrakten på våre nettsider her: <https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/artikler/standardavtale-for-forsknings-og-utredni/id673546/>

Departementet stiller også spørsmål om utkastet til reviderte retningslinjer er i samsvar med forslag om revidert forskningsetikklov. I høringsnotatet blir det foreslått å lovfeste forskernes og institusjonenes forskningsetiske ansvar. Det vil etter vår vurdering være viktig at komiteene bidrar til å konkretisere hva som ligger i et slikt ansvar, både for forskningsinstitusjonene og den enkelte forsker. Se høringsnotatet her:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-om-revisjon-av-forskningsetikkloven/id2427309/>.

Vi forutsetter at retningslinjene er oppdatert i samsvar med anerkjente internasjonale normer, og at eventuelle avvik er begrunnet.

Med hilsen

Kari Balke Øiseth (e.f.)
ekspedisjonssjef

Live Haaland
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.